

Модернізм:
соціокультурна й
мистецька парадигма

<https://www.menti.com/27xd4gvof4>

Питання:

1. Світоглядно-філософські та соціокультурні передумови.
Мистецькі опозиції. Літературний канон.
2. Модернізм як світоглядна й естетична система. Параметри інтерпретації. Декаданс. Авангардизм.
3. Напрямки, школи, тенденції.

«Модерн», «модерність» та «модернізм»: співвідношення понять

Модерн (від фр. *Moderne* — новітній, сучасний) — стильовий напрям кінця XIX — початку XX століття.

Модернізм - загальна назва напрямів мистецтва та літератури кінця XIX - поч. XX ст., що відображали кризу культури і характеризували розрив із традиціями реалізму та естетикою минулого.

Модерність — це абсолютний термін, що означає певну етичну та естетичну настанову, певний спосіб буття: пошуки нового як самоціль.

МОДЕРНІЗМ (від франц. moderne — сучасний,-новітній) — і суперечливий комплекс худож. явищ, що визначив магістральні напрямки в мист-ві XX ст.

З самого визначення впливає основна риса М. — прагнення до оновлення існуючих форм та канонів, динамізм, бажання відповідати рівневі розвитку суч. світу, досягненням природничих наук, філософії, психології, техніки, комунікацій XX ст.

Термін М. було вперше вжито стосовно оновлення Католицької Церкви кін. XIX ст.. згодом — поширено на мистецтво.

Канон з погляду боротьби центру і маргінесу

З-поміж понять, які, безперечно, пов'язані з ідеєю центру, які організують літературу, літературний процес за принципом співвідношення «центр — маргінес», чільне місце належить поняттю «канон».

Канон завжди перебуває у центрі, він, власне, і є центром, матрицею, за якою звіряються маргінеси.

Бувають різноманітні канони: канон прізвищ, з яких складається так звана класична традиція, відповідно, канон текстів, які стоять за цими прізвищами. У межах жанрів — канон віршових форм у вірші і канон наративних форм у прозі і т. д. Усі ці канони, безперечно, пов'язані між собою. «Канонічний» означає «найкращий», в ідеалі найкращі твори окремих літератур мають складати загальний канон так званої світової літератури.

Однак уважний погляд цей загальний канон демонструє, що він будується не за принципом охоплення всіх достойних, а за системою певних привілеїв.

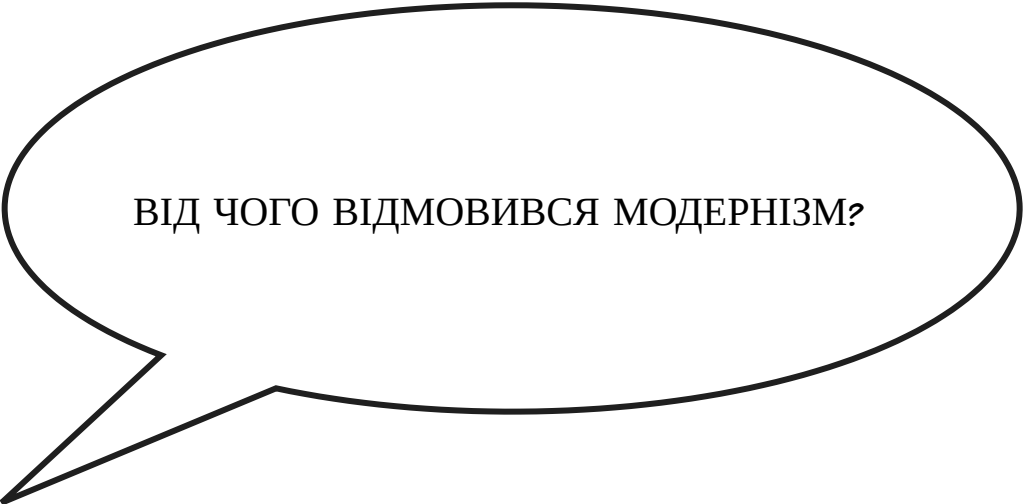
Соломія Павличко

Богдан Бойчук

Жовтень 2008 Опубліковано у часописі
«Критика», Рік XII, число 10-11 (132-133) (с.
31)

Канон із переламаним хребтом

Агєєва поспішає завершити й розвиток вітчизняного (sic!) модернізму, і то навіть точною датою (13 травня 1933 року, в день самогубства Хвильового). По-перше, не було «вітчизняного» й еміграційного модернізму, а був і є український модернізм. По-друге, такого різкого обриву в літературному процесі не буває.

ВІД ЧОГО ВІДМОВИВСЯ МОДЕРНІЗМ?

Від історизму!
Від традиції!
Від соціологізму!
Від
раціоналізму!

ЩО ПРОВІСТИВ
МОДЕРНІЗМ?

Естетизм
Міфологізм
Ірраціоналізм
Феноменологія
Потік
свідомості

Елітарність vs народництво

Канон української класики склався в середині XIX століття як шевченкоцентричний.

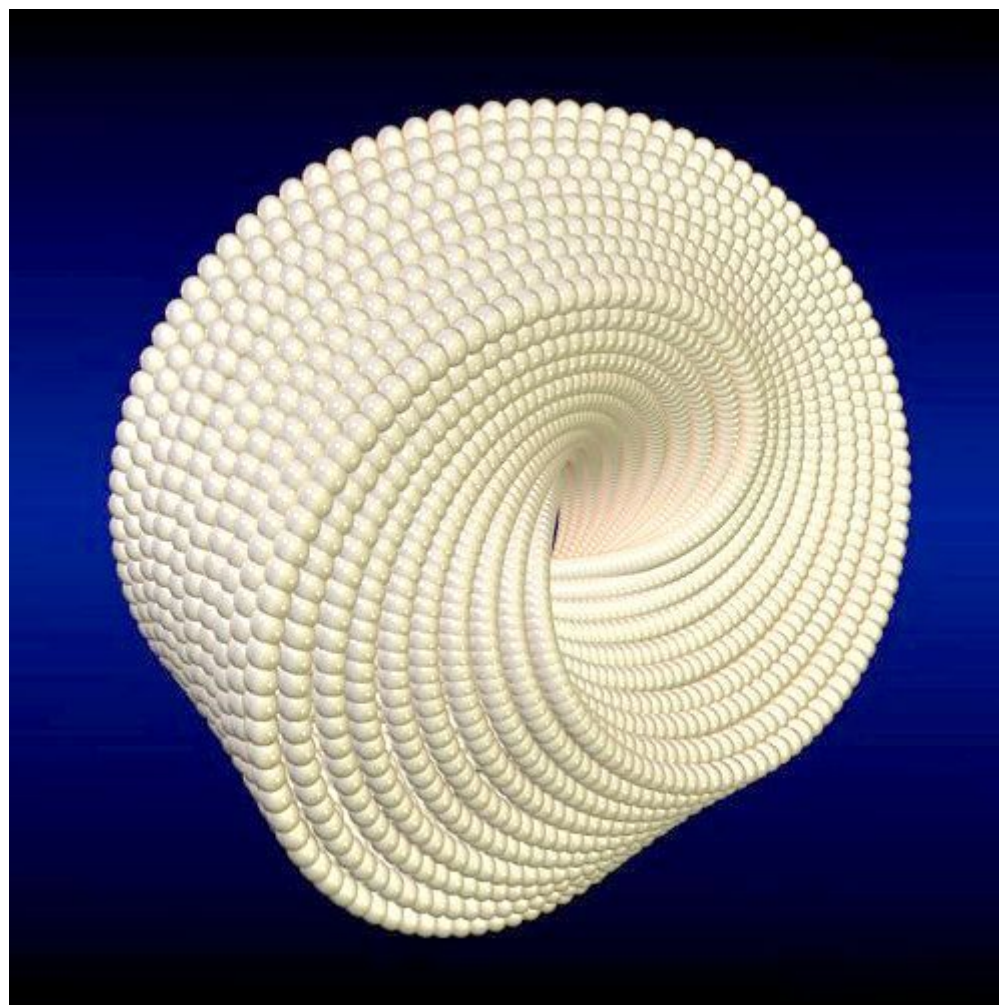
Із цим частково пов'язані й авторитетність романтизму, неспроможність наступного літературного покоління рішуче розмежуватися з його концептами й «зламати хребет» його риториці. А відтак запізнілі епігони Тараса Шевченка послуговувалися романтичною стилістикою мало не до початку XX століття.

Боротьба генерацій, цей неодмінний рушій літературного розвитку, вперше одверто явила себе тільки на межі століть.

Якщо досі проблеми художньої форми не видавалися аж такими важливими, щоб спричинити мистецький переворот, то письменники перших років ХХ століття проголосили модерністські цінності, засади естетизму, служіння красі, потребу осягнення всієї складності своєї доби та очевидну невідповідність цим завданням старої, реалістичної манери письма.

Якнайрадикальніше змінюється концепція адресата: не література для народу (донедавна ототожнюваного із селянством, мужицтвом), а література для нації, не щиросердне каганцювання, а вибаглива елітарність, не домашньовжитковість, а європеїзм.

Мьобіуса стрічка (за ім'ям німецького математика Аугуста Фердінанда Мьобіуса) - стрічка, кінці якої з'єднані так, щоб виворот одного краю є водночас лицевою стороною іншого, а вся стрічка є немов своєрідною безкінечною спіраллю, в якій не зрозуміло, де виворот, а де лицевий бік.

Сецесія (лат. *secessio*, від *sedeco*: відокремлююся) – термін на позначення перехідного етапу в мистецтві, найактивніше використовується на позначення передмодернізму.

В Україні цей модерний стиль розвинувся переважно у візуальних типах мистецтва періоду *fin de siècle*: передусім в архітектурі, малярстві, прикладному мистецтві, книжковій графіці.

Найбільш повно новий стиль виявився та реалізувався в архітектурі. Перші його ознаки легко визначаються у великих спорудах, які почали будуватися в Україні на рубежі XIX – XX ст.: найяскравішими взірцями ранньої сецесії є цирк Крутикова (1898 - 1903) і будинок з химерами (1901 – 1902) у Києві.

Передісторія стилю сецесія склалась в Австрії та Німеччині, де він розвинувся спочатку у зорових видах мистецтва – живописі, архітектурі, графіці – як антитеза канонічному академізму та стихійному, невпорядкованому імпресіонізму.

Згодом засоби сецесії бути перенесені на літературний ґрунт. У значенні стилю в мистецтво термін “сецесія” ввела в ужиток група австрійських митців, очолюваних Густавом Клімтом. Вони вважали себе творцями нового авангардного мистецтва.

Також у 1892 року в Мюнхені молоді німецькі художники Ф.Штук, Г.Трюбнер та В.Уде організовують перший Сецесіон – на взірець регулярних паризьких Салонів, що унаочнювали здобутки й пошуки в царині малярства. Мюнхенські сецесіоністи виробили засади нового мистецтва.

Досить часто термін “сецесія” вживається паралельно з терміном „модерн” у мистецтвознавчих працях на позначення нового стилю творчості.

Говорячи про одні й ті ж явища, у різних країнах вживають неоднакові термінологічні відповідники: у Бельгії це – флоральний напрям, який зародився у творчості В.Орта й А. ван дер Веседе; у Франції – Ар Нуво (Е.Гімар, Е.Гале та ін.); в Австрії – Сецесіон (Г.Клімт); у Шотландії – школа Глазго на чолі з Ч.Макінтошем; в Італії – Ліберті (Е.Базиле, Д.Соммаруга, Р.Д’Аронко); у Німеччині – Югендстиль (А.Бьоклін, Ф. фон Штук).

Очевидно, що модерн у зоровому мистецтві, модернізм – у літературі все ж залишаються родовими поняттями для всіх своїх стилістичних породжень, у тому числі й для стилю сецесії.

Декаданс (від франц. decadence — занепад, розклад) — узагальнена назва кризового світосприйняття, що виявилось в літературі, мистецтві, культурі. Песимістичні настрої, характерні для другої половини XIX — початку XX ст., були пов'язані з дефіцитом духовності у прагматичному буржуазному суспільстві та передчуттям соціоісторичних катастроф — революцій, масштабних війн, що спіткали людство на початку XX ст.

Як конкретне явище декаданс виник у другій половині XIX ст., зокрема у Франції, де вперше було вжито цей термін на позначення нових художніх тенденцій, які заперечували існуючі канони і нормативи у творчій практиці.

Мотиви декадансу вперше виявилися у поезії французького символізму. В обіг цей термін увів Т. Готьє. Головним було «несприйняття життя», відмова від змалювання дійсності; тяжіння до ірраціональності, фантастики, містики, що допомагає відобразити складні зрушення у свідомості людини; чуттєве, інтуїтивне, підсвідоме пізнання світу.

Художник, за визначенням декадентів, — це жрець, носій божественного розуму: йому дано збагнути зв'язки між видимими і невидимими світами, оскільки за допомогою творчості — одкровення — він розкриває таємниці Всесвіту і світової гармонії.

Метамодернізм — філософія та погляд на життя, що відповідає діджиталізованій, постіндустріальній, глобалізованій епосі.

Він може бути протипоставлений модерній і постмодерній філософіям.

Філософія модерну — це загальний механістичний, редукціоністський світогляд, який допоки є загальним, «мейнстримним» наративом, що викладається в школах і має більшість прихильників у західних суспільствах та інших розвинутих країнах.

Модерний світогляд вперше сформувався із науковою революцією 17 століття (фізика Ньютона, філософія Декарта та науковий метод Френсіса Бекона).

Цей світогляд стверджує, що фізика є основою реальності і що наука та раціональність здатні звільнити людей. Він пов'язаний з такими речами, як демократія, капіталізм, соціалізм та права людини. Він відповідає умовам життя індустріального суспільства у межах держави.

[Ханзі Фрайнахт: Що таке метамодернізм? / ...](#)

Філософія постмодерну — це критична концепція, що виросла з соціальних та гуманітарних протягом останнього століття і отримала міцну підтримку університетів та соціальних рухів останніми десятиліттями.

Постмодернізм містить критичну позицію щодо знання та науки і стверджує, що людська свідомість захоплена владними структурами, несвідомими спонуканнями, когнітивними відхиленнями та довільними соціальними конструкціями.

Ми зовсім не настільки раціональні, як ми думаємо. Отже, історія науки та прогресу не обов'язково є правдивою: з погляду пригнічених та слабких, прогрес цивілізації часто є лише трохи більшим, ніж експлуатація, димові завіси, виправдання та більш систематизований утиск.

Постмодерна свідомість розвивається у пізніх модерних суспільствах, в яких мас-медіа та культурні відмінності часто викликають більше страждань у житті людей, ніж прямі економічні нерівності.

Філософія метамодерну виходить на сцену лише тоді, коли Інтернет та соціальні медіа стали справді домінантними факторами в житті людей, і коли більшість із нас вже не бере безпосередньої участі у виробництві та розподілі промислових виробів.

Це світогляд, що поєднує модерну віру в прогрес із постмодерною критикою. У результаті ми отримуємо погляд на реальність, в якій люди перебувають на довгому й складному шляху розвитку, рухаючись у напрямку до більшої складності та екзистенційної глибини.

Метамодерна філософія — цілий світ ідей та припущень, які є контр-інтуїтивними як щодо модерних, так і до постмодерних ідей. Але оскільки модерні та постмодерні філософії стають все більш застарілими, ці метамодерні ідеї будуть розвиватися, вкорінюватися і поширюватися. Одного дня вони можуть посісти місце сучасної філософії.

«...метамодернізм слід визначити як мінливий стан між і за межами іронії та щирості, наївності та обізнаності, релятивізму та істини, оптимізму та сумніву в пошуках множинності несумірних і невловимих горизонтів. Ми маємо рухатись вперед і коливатись!»
— таке визначення дає [Маніфест метамодернізму](#), написаний у 2011 році художником Люком Тернером.

Практика та теорія метамодерну – ARTMISTO

